

A RÁDIÓ MELLETT

Múlt héten a rádió is megemlékezett a *Dramaturgia* egykori munkatársáról. Személyiségehez méltóan egyik hangjátékrendezésével idézték föl Szász Péter filmrendező és hírlapíró emlékét. Hamarjában fölörölni sem lehetne tevékeny életének gazdag eredményeit: számtalan munkáival és sőtörvényekkel itt marad emléke, s azok is találkoznak vele, akik személyesen nem ismerték. Dalos László költői és hiteles lélekrája és nyugtalan személyiségéről teljes mivoltában fölidézte hajdani pályatársát és barátját, akinek korai halála mindannyiunk vesztesége.

A véletlen műve, hogy ugyancsak nekrológgá vált egy másik műsor, noha nem annak szánták. Amikor a vele készült felvételt másorra tűzték, Sarlay Imre színművész meg élt, még olvashatta a rádióműsorban, hogy szombat délelőtt 8.55-kor a Petőfi adó sugározta a vele készült beszélgetést. S már nem élt, amikor az *Arckép-hangszalagon* sorozatban hallhattuk harminc percen át pályája emlékeit. A véletlen rendezte meg, hogy akik ismerték és szerették őt, e megindítóan szép műsorral vehettek búcsút Sarlay Imre színművésztől.

Baráti szövetségben

címmel a magyar-szovjet kapcsolatok történetéről nyújtott áttekintést Csák Elemér jubileumi műsora. Beszélgető társa, dr. Berecz János segítségével tárgyalagos elemzést hallhattunk, amelynek hiteles hátteret adott a megannyi gazdag, dokumentumértékű korabeli hangfelvétel. Ez az érdekes összeállítás újra csak meggyőzött róla, hogy a közelmúlt idők ismert, vagy akár átélt eseményei is mennyivel érthetőbbé válnak, ha elénk tárulnak a mozzanatairól készült, forrásértékű dokumentumok. S e korszakról értékes eredeti hanganyagot őriztek meg az archívumok: ha például — akár sercegő hangmódon is — hallhatjuk Lenin híres beszédét, hangjának lejtéséből — több mint hat évtized távlatából —, indulatos mondanivalójának mai értelmét és tanulságát is jobban megértjük, átérezzük. S akkor is fontos történelmi fogódzók ezek a dokumentumok, ha ismerjük a magyar Tanácsköztársaság és a fiatal szovjet állam kapcsolatainak részleteit. S most, amikor oly sok szó esik az elmúlt évtizedek magyar történelméről, igazán hasznos időtöltés volt meghallgatni Csák Elemér és Berecz János régvolt eseményeket fölidéző beszélgetését.

Hétfő este

Pesten és Budán címmel időnként szórakoztatási céllal készült, körkapcsolásos riportműsört hallhatunk, amelynek

Horvát János a házigazdája. A műsört bevezető káncán daltam most is többet ígért, mint amennyit a tucatnyi helyszínen készített beszélgetés adhatott. A riportok zöme most sem hagyott bennünk marandó emlékeket. Egyik-másik riportert bennfenteskedő bizalmaskodása most is zavaróan hatott. A szórakoztatásra szánt hétfő esti műsor nem attól lesz színes, ha munkatársai történetesen tucatnyi helyszínről tudósítanak. Végül is minden azon múlik, milyen érdeklődésre számíthatnak az ott készült riportok. A Zeneakadémia, vagy a vígszínházi öltözőről készített riportmozzanatok például kifejezetten unalmasak voltak. A táncdalénekesnő frizurája és a magánéletéről folytatott beszélgetés sem keltette föl érdeklődésünket. A Kiss István szobrász műtermében készült riport kedvezőbb műsorkörnyezetet érdemelt volna! S több időt! A Széchenyi és Arany János alakját oly egyszerűen megformáló művész munkássága nagyobbnak érdeklődésre számíthatott volna, mint amit a közhelykérdésekre felelhetett. Talán mégis tanulságosabb lett volna Kiss István szavait hallgatnunk hivatásáról, munkáiról, mintsem arról értesülnünk, hogy a műsorban szereplő másik táncdalénekesnő dohányzik-e, s hogy mivel tölti aznap este hátralevő idejét.

Kár, hogy a napnéha jelentkező *Hétfő este*... műsorból végeképp hiányzik a könyved közvetlenség. Ezt bizony nem pótolhatja a bennfenteskedő intimpistaság.

Örvendünk a

Halló, itt vagyok!

műsoraik. Szilágyi János hétfő esti telefonbeszélgetéseiben mindig akad egy-egy érdekes, közfigyelemre érdemes részlet. Most például az egyik Rákóczi úti bérházból telefonáló házmaster panasza keltette fel figyelmünket. Az Uránia mozi szomszédságában lakik, s azt tette szóvá — érthetően panaszosan —, miért szüntetik meg rendre, ama bizonyos közhasznú célokat szolgáló, köztéri zöld házikókat. Az időszerű kérdés éjfél előtt negyven perccel hangzott el, s csak a *Halló, itt vagyok!* műsor közönsége hallhatta. A téma megérdemelné, hogy szélesebb nyilvánosság előtt eszébe kerüljön a rádióban, s bizonyára nem lenne érdektelen időtöltés, ha az illetékes hivatal választást is hallhatnánk.

Horváth Péter

Vonat a balszárnyon, avagy a figincsek röptükben halnak kimondhatatlan hosszú címet viselő hangjátéka újra meggyőzött, hogy a rádió dramaturgiájának mily fontos szerepe van irodalmi életünkben.

A fiatal író mondandói nem először kapnak nyilvánosságot az éter hullámain. Mostani tragikomikus hangjátéka (*Horváth Jenő* rendezése) *Feleki Kamill, Raksányi Gellért, Kálai Ferenc és Tordy Géza*, nemkülönben *Siménfalvy Sándor* megszólaltatásában marandó élményt adott a hallgatóknak. Lám, az újabb és újabb rádiós lehetőségek keresése közben az elfeledett hanghatások eszközeit is újra fölfedeztük. Bizonyosság reá Horváth Péter hangjátéka, amelynek érdekes mondandója ugyancsak sok tanulsággal szolgált.

A csütörtöki

Rádiónapló

az iskoláról rendezett országos szülői értekezletet. A műsor vendégeit: Köpeczi Béla művelődési minisztert, Pápai Béla főosztályvezetőt, valamint Vajó Pétert, a Pedagógiai Intézet főigazgató-helyettesét telefonon is fölívhatták a hallgatók: kérdéseik özönét nem hagyták válasz nélkül. A tanügyi reformról szólva kiderült a műsorból, hogy a gyors változások nem mindig járnak eredménnyel, most arra van szükség, hogy józanul rendszerezzük az eddigi tapasztalatokat.

A *Rádiónaplót* hallgatva újra és újra eszünkbe juthatott: a szocialista demokrácia legfőbb alkotóeleme az őszinte nyíltság, s a közvéleményre figyelő türelem. Az *együttgondolkodás*. Az alsó- és középfokú oktatás gondjairól számot adó miniszter szavai tehát nemcsak a föltett kérdésekre adtak választ, egyben társadalmi életünk nyíltságáról, és a szocialista demokrácia helyzetéről is tanúságot tettek.

Kedves vasárnapi műsorunk a

Harmine perc a Föld körül

— ha csak lehet, minden adását meghallgatjuk. Most kivált megragadta figyelmünket Szécsi Éva párizsi tudósítása, amelyben a francia tájékoztatói miniszter legújabb rendelkezését ismertette: „Védkezünk a Franciaországot elárasztó nyugati termékek ellen, nemcsak tettekből, de szavakban is”. Ezt sugallja a reá, és a francia tájékoztatói miniszter hadjáratát kezdett az idegen szavak használata ellen, s körlevelet küldött a francia rádiók és televíziók szerkesztőjeihez. Levélben kilencvenhet angol eredetű szó használatát tiltotta meg.

Egyelőre nem tudhatni, hogy a *Magyar Rádió* és a *Magyar Televízió* szerkesztőjeiben miként fogadták Szécsi Éva tudósítását. Gyáníthatjuk, hiszen a francia miniszter rendelkezését a magyar szerkesztőknek nem kell figyelembe venni...

Kiss Károly

„Régi jogaiba állítani az élményt” Min dolgozik Szegedy-Maszák Mihály irodalomtörténész?

Budapesten született 1943-ban. Középiskolai tanulmányait a II. Rákóczi Ferenc gimnáziumban folytatta, majd az ELTE Bölcsészkarán. Az egyetem után az Akadémia Irodalomtudományi Intézetében dolgozott, ekkor jelent meg *Világkép és stílus*, majd *A regény, amint írja önmagát* című kötete. 1981. július 1-én, az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékén lett docens. Érdeklődésében bizonyos hangsúlyeltolódás következett, amit 1982-ben kiadott, sajátos angol irodalomtörténete, a *Kubla kán és Pickwick úr* is érzékeltet.

Amit keresünk

Hogyan kezdődött irodalomkutatási érdeklődése?

— Egyetemista koromban még magyar nyelvésznak szántam. Amikor Horváth Mária tanárnő témákat ajánlott nekünk stilisztikai dolgozathoz, Kassákot választottam. Elkészülvén a munkával, kikerestem a telefonkönyvből a költő nevét és fölívtam. Készséggel adott egy időpontot, s én elvittem neki a dolgozatomat. Megállapodásunk szerint néhány nap múlva ismét fölkerestem, hogy meghallgassam a véleményét. Tetszett neki, amit egy verséről írtam. Ettől kezdve rendszeresen meglátogattam. Hosszabb diákkori pályamunkát készítettem költői munkásságáról, s ebben nagy segítségemre voltak a vele folytatott, hosszú beszélgetések. Teljesen egyenrangú félként kezelt, noha több mint fél évszázaddal voltam fiatalabb nála. Soha nem igényelte, hogy dicshimnusz t zengjek műveiről; minden harag nélkül vette tudomásul, hogy nem szeretem a regényeit. Felszólított együtt önzetlen támogatni — egy éven keresztül havi 500 forintot kaptam tőle. Egyértelműen ő biztított arra, hogy irodalmár legyek; az ő bátorítására próbáltam — egy év tanítás után — az Irodalomtudományi Intézetbe kerülni.

Térjünk azonban vissza eddig megjelölt könyvélhez. Azokhoz mi adott inspirációt?

— A hetvenes évek elején az MTA Stilisztikai Bizottságában élénk munka folyt és volt egy hetenként ülésező társaság, amely verseket elemzett. Az előbbi Hankiss Elemér irányította, az utóbbit Németh G. Béla. Az egyetem egyikőjük sem tanított, de nekik köszönhetem szakmailag a legtovább. Hankiss a strukturalizmus megismerésére bátorított, Németh G. Béla pedig a bölcséleti igény fontosságára hívta föl a figyelmet. Persze, indulni könyvnyelben, mint továbbfejlődni. A hetvenes évek vége felé nekem is szembe kellett néznem ezzel az igazsággal. Ekkor ismertem föl, hogy *valamely irodalmi mű értelmezése mindig függ az olvasó történeti meghatározottságától*. Tehát a strukturalista módszer már nem volt elég. Hasonló felismeréshez — úgy sejtem — többen is jutottak korosztályomból. Kiderült számunkra, hogy amit akarunk, az nem lehet végérvényes, csak egy bizonyos korrá jellemző igazság. Ha viszont ez így van, annál sürgetőbb feladat, hogy elődeinkhez hasonlóan mi is megfogalmazzuk a magunk értékrendjét: *mi az, amit keresünk az irodalomban*. Ez adta az ötletet a Szövegmagyarító műhely létrehozásához 1976–77 körül.

Hamis vagylagosság

Tulajdonképpen mit is akar a fiatal kutatókól álló, s ha jól tudom, fokozatosan létrejött Műhely?

— Több irányból jöttünk; más-más volt a társadalmi hátterünk. Egyikünk Lukács György, másikunk a prágai iskola vagy az angolszász új kritikusok irodalomszemléletét nevelődött. Egymáshoz közeledésünk azzal magyarázható,

hogy *mindnyájan elégedetlenek voltunk a korábbi fölfogásokkal szemben*, tovább akarunk lépni. Milyen alapelvekben egyeztünk meg? Négy ilyen neveznek meg. Elsőként is: nincs végleges értelmezés; minden olvasónak saját magyarázatot kell kialakítania a műről. Ugy is mondhatnám: *régi jogaiba kell visszaállítani az élményt*. Közléskor persze fogalmakkal racionalizálunk, mert az irodalmár nem költő.

Másodjára: szükség van egy sor határterület ismeretére — a bölcsellettől a szociológiáig, a történettudománytól a jelelméletig, a lélektantól a néprajzig. Harmadszor: mindig értelmezni kell a jelenkori műveket, mert új magyarázatra sincsen lehetőség új irodalom nélkül. Hadd hivatkozzam a muzsikára: a nagy zenészek — Furtwängler vagy Glenn Gould — mindig foglalkoztak saját századunk műveivel. Kocsis Zoltán a példa arra, hogy Chopin-t is másként játszik az, aki az elő Cage-nek értő tolmácsa. Ugyanez áll az irodalomban is. Például az orosz formalisták sem igen léteztek volna a futuristák nélkül. Kötelességem Esterházy Péter műveivel bibelézni. És végül: *meg kell haladnunk a külföldi és magyar irodalom szeretetének hamis vagylagosságát*. Szellemi kamaszkoromban én is átéltem a véletleket. Szüleim olyannyira a magyar paraszti kultúrán s a népi irókon neveltek, hogy majdnem érthetően jött az ellenhatás. Bölcsész éveim vége felé lenyűgözött Shakespeare nyelvének irodalma, s el-elsoztam a magyar irodalom élvezetétől. Egy szép napon azután betévedtem egy könyvárudába, megvásároltam az *Esti Kornél-t*. Ma is jól emlékszem arra a verőfényes februári reggelre. Egy erdei úton fölfelé kapaszkodva, hozzáálltam a könyv olvasásához. Korá délután fejeztem be a mű utolsó fejezetét, „melyben egy közönséges villamosútról ad megrázó leírást, s elbűsűzik az olvasótól.” Mikor a záró mondatok is végére értem, már ismét elhatatlan vágy élt bennem a magyar irodalom olvasására. Sőt, világossá vált számomra, hogy az ember csakis az anyanyelvén írott műveket értheti igazán. Azóta sem változott ez a meggyőződés, de azért időről-időre kísérletet teszek idegen nyelven írt szövegek magyarázatára. Nem azért, hogy előre vigyem az angol vagy a francia irodalom kutatását, csakis azért, mert szükség van önellenőrzésre. Széchenyi tartom példamutatónak, aki olykor kívülről nézett önmagára és a magyarságra is, vagy Arany Jánost, ki — Csengerihez 1856. június 23-án írt levelenek tanúsága szerint — azért olvasott idegen nyelven, hogy lássa; „mi az, ami még hiányzik a magyar kultúrából, s így megteremtésre vár.” Eleinte úgy hittem, egy másik irodalom eredetiben való ismerete elegendő, ma már az a véleményem: *több nyelven kell rendszeresen olvasni, hogy megfelelően láthassuk a magyar irodalom arányait*. Az elméleti irányban továbbfej-

lesztett, összehasonlító kutatás sokat segíthet az anyanyelvi kultúra megértésében.

A szöveggondozás terhei

Min dolgozik most?

— Mostanában fejezem be egy Németh Lászlóról írt tanulmánykötet szerkesztését. Fontosnak tartom, hogy a saját nemzedékem is szembenézzen legcsokoldalúbb XX. századi írónk ellentmondásos örökségével. Szövegkiadásokat is tervezek. Meg szeretném jelentetni a magyar múltnak olyan dokumentumait, amelyekkel munkám során találkozom. Már leadtam egy válogatást egy XIX. századi naplóból, amelynek szerzője Tóth Péter utópista szocialista református lelképítő. Sajtó alá rendeztem Kemény Zsigmond levelezését, és válogatást készíték Bene Ferenc 1816 és 1881 között vezetett naplójából, mely sokoldalú képet ad a múlt századi magyar polgárság életmódjáról. Gondot okoz számomra, hogy manapság nehéz segédkötet találni a szövegkiadáshoz. Ez minduntalan akadályozza a tudományos munkát. Gyakran a kéziratokig kellene visszamennünk, mert nagy írónk műveiből sincs mindig megfelelő kiadás. Korántsem a rendkívül túlterhelt, áldozatkész nyomdászokat kárhoztanám. Talán általában a *szöveggondozás színvonalát kellene emelni*. Idegen nyelvi kiadványaink számottevő része olvashatatlanságig tele van hibával, s a magyar nyelvű szakmunkákban is gyakran előfordul, hogy úgyszólván lehetetlen kikövetkeztetni: mit is írhatott eredetileg a szerző. Nem egyszerűségi elírásokra gondolok, hanem arra, hogy hosszabb kimaradt részt a levonott javítások már hiába iktat, a helyére a szerző, mert a nyomdák már nem vállalják az újrarendezést, s ilyenkor valaki csupa jó szándékkal, de önkényesen igazít a szövegben. A számtalan példa közül hadd hivatkozzam legutóbbi könyvemre, melyben a nyomda az újrarendezés lehetetlenségére hivatkozva nem szüntette meg értelemzavaró kihagyásokat. Az efféle gyakorlat hatványozottan káros a szövegkiadásnál, ahol többszörös ellenőrzésre lenne szükség. Erre jelenleg alig van lehetőség.

— Ezért nem tudtam elvállalni Wesselényi Miklós naplójának kiadását sem. Ennek régen készített, s egyre halványodó másolata ugyanis az Országos Levéltár filmtárában található, eredetije pedig jórészt Erdélyben van és jelenleg hozzáférhetetlen. Hagyományaink ápolása szempontjából döntően fontos lenne a napló kiadása, de a gépeles munkáját képtelen lennék elvégezni. Évek óta írok egy Kemény Zsigmond-monográfiát, s távolabbi terveim is vannak: szeretném föl dolgozni a szabadelvűség nemzetközi történetét. Módszeremen is szeretnék újjáélni; mind jobban érzem, hogy a jövőben alaposabban kell tanulmányoznom a filozófiát is.

A. G.

MÁJUSI EKSZERAUKCIÓKRA

MÁRCIUS 28-IG VESZÜNK ÁT

KÜLÖNLEGES RÉGI ARANY ÉS EZÜST EKSZEREKET, ÓRÁKAT

FELVEVŐHELYEINKEN:

Budapest V., Párisi utca 2.
Budapest VI., Népköztársaság útja 43.
Hétfőtől péntekig: 10 órától 17 óráig.

BIZOMÁNYI ÁRUHÁZ VÁLLALAT

Május 27. és június 4. között

Ünnepi könyvhét

A napokban megkezdődött az idei — immár 54. — könyvhét előkészítése a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésénél. Kulturális életünk jelentős eseményét május 27. és június 4. között rendezik meg országszerte. A budapesti megnyitó helyszíne a Vörösmarty tér lesz, a könyvhét vidéki nyitányának pedig Pécs ad otthont. A tervek szerint a tavalyihoz hasonlóan mintegy száz kötet jelenik meg a könyvhétre. A könyvkiadók a hagyományokhoz híven több mai magyar

szervező új alkotásának megjelentetését időzítik az ünnepi könyvhétre.

A Csepel-szigeten élők örömeiről, gondjairól szóló műsorozatot sugároz a héten a rádió. A tizennyolc részből álló program hétfőn este rádiókonferenciával kezdődött, melyen a XXI. kerület fejlesztéséről beszéltek. A hét további napján reggel hat óráig irodalmi és népdalélt, hangversenyt közvetítenek Csepelről. A Könyvről könyvről című irodalmi rejtvenyműsor is a csepeli főtérről jelentkezik.